

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto v tiskarnici in po pošti 2 gl. 50 kr., za pol leta 1 gl. 30 kr. nov. dn.

Tečaj II.

V Ljubljani 15. januarja 1862.

List 2.

Nekoliko od priprave učiteljeve.

Poprašuj se :

1. Kaj bom danes svoje učence učil?
2. Kako jim bom s tem naukom koristil?
3. Kako bom ta ali uni besedni pomen razjasnoval in s pripravnimi pripodobami dokazoval?
4. Kako bom govoril, da me bodo vsi učenci pazno poslušali, si to tudi v serca vtisnili in v posnemo poštenega vedenja obračali?
5. Kako bom na koncu poduka v kratkem celi govor povzel, da ga bodo učenci kakor v ogledalu vidili?

Potrebno je tedaj, da učitelj premišljeno zaznamnjuje vse posebne opomene, katerih bi znabiti učenci ne umeli; opustiti pa mora vendar vse, česar bi ga pri razlaganju preveč mudilo. Učitelj naj si tedaj prizadeva, da vselej za to rabi prave pripomočke s primerami, prigodbami i. t. d. Saj dečkom že na licu bereš, da kaj takega radi poslušajo; zapazil pa boš tudi, da te poskušajo pripravno posnemati.

Zagotovim te, ljubi učitelj, da vsaka taka priprava ti bo delo pospešila in odvrščevala dosti prejšnjih spotik in ovir.

A. Šket, učitelj.

Nauk v branji v srednjem in višjem razredu ljudskih šol.

Pri branji je treba, da se glasovi za čerke v besedah urno skupaj izrekujejo, da se besede v stavku tako skupaj jemljejo, kakor pravilno skupaj gredo, in da se prav izrazujejo.

Potreba pa je tudi duševne urnosti, da se misli, ktere so zapisane, spoznajo, razumejo in v spominu obderže. Zavaljo tega moramo pri branji neprenehoma skerbeti, da se

1. glasovi v vsaki besedi prav razločno in na tanko izrekujejo,
2. da se besede v stavku prav razdeljujejo in naglasujejo,
3. da se vse dobro razumé, kar se bere,
4. da se pridobuje veliko berilne tvarine.

V nižjem razredu je mehanična urnost poglavitna reč; v srednjem in višjem pa je treba, da se to, kar se bere, dobro razumé in da se nabira berilna tvarina. Vendar bi bilo pa namenu nasproti, ako bi učitelj v nižjem razredu berilni zapopadek popolnoma v nemar puščal; ravno tako bi tudi ne bilo prav, ako bi se v višjih razredih mehanične vaje popolnoma opuščale. Ne moremo si misliti, da bi se mehanična delavnost môgla brez škode ločiti od duševne. Vidi se namreč, da ena ročnost pospešuje drugo.

Tedaj bomo vsakega zgoraj omenjenih člankov posebej pretresovali, kazali pomote in pregledovali, kako bi se odvrčevale ali popravljale.

I. Razločnost.

Pri branji razločujemo samoglasnice in soglasnice. Oboje se lahko napak izgovarjajo. Samoglasnice se ne izrekujejo prav

1. če jih učenec ne izrekuje s pravim glasom, postavim, če se **o** izreče kakor **u**, **u** pa kakor **ü** (kakor je v nekterih krajih po Dolenskem navada), ali če se visoko zategnjeni **é** izgovarja kakor globoki **ê**, ali pa celó kakor **aj**, n. pr. majsto, svajt i. t. d.;

2. če se polglasniki **a**, **o**, **u** ali **i** izrekujejo kakor polni glasniki;

3. če se ne pazi, da bi se samoglasnice potegovale in skraćevale, t. j. če se naglas (Accent) krivo obrača. Dokler pa ne bomo imeli terdnih splošnih pravil zastran naglasa, bo učitelj težko besede drugače naglašal, kakor je ravno navada tam, kjer

podučuje. Naše marljive „Novice“ so nam v 46. listu pret. leta o tem svetovale nekaj, po katerem bi bilo prav, da bi se ravnali, če hočemo, da se bomo v književnem jeziku bolj združevali.

Soglasnice se ne izrekujejo prav

1. če se napčno rabijo, postavim **š** namest **h**, = šiša, nam. hiša, — ali **č** nam. **k**, kakor se izgovarjajo v nekterih krajih po Gorenškem;

2. če se soglasnice dovolj ne razločujejo, in se postavim **g** glasi kakor **h** = hora, hrem, hori, nam. gora, grem, gori;

3. če se primerno ne izgovarjajo, postavim **nj** kakor **jn** ali sami **n** = kojn, kon, **lj** kakor sami **l** = češpla, lubezen, nam. češplja, ljubezen i. t. d.

Omenil sem samo nekoliko jezikovih napčnost, kakoršne nahajajo se po različnih krajih med ljudstvom, da bi slovenski učitelji v šoli skerbeli, da bi se otroci navadili besede pravilno izrekovati in lepo književno brati, govoriti in pisati. Zastran čerke **l**, ktera se po Gorenškem sploh kakor **v** glasi, bi bilo prav, da bi se vselej tako izgovarjala kakor se piše; saj je to že zavoljo pravopisja veliko boljši, in tudi beseda je bolj gladka.

(Dalje prih.)

T e č n o u č i l o.

Kazavni poduk.

Prebivališče.

Snova. Vas, terg, mesto, ulice, vodnjak, drevored; posvetovavnica, šola, cerkev, grad, bolnišnica, gostivnica, vojašnica, hiša, hlev, skedenj.

Učba. Ljudje radi skupaj prebivajo; zakaj? Več hiš, ki so blizo skupaj, imenujemo vas. Vsaka vas ima imé. Kdo mi vé povedati nekaj vasi po imenu? V kateri vasi prebivaš ti? v kateri ti? V vasi so večidel kmečki ljudje, ki se pečajo s poljem in z živinorejo. Skoro v vsaki večji vasi je cerkev in šola. — V nekterih krajih se večkrat shajajo ljudje na sejem, kjer prodajavci in kupci prodajajo in kupujejo živino, žito, drugo blago i. t. d. Tak kraj se imenuje terg. Povejte mi

nekatere imena od tergov? Postavim: Teržič, Kropa, Železnike, Ribnica, Postojna, Verhnika, Vipava i. t. d. so tergi na Kranjskem. — Kraj, kjer je veliko veliko hiš, ktere se ena druge deržé, je mesto. V mestu so večje in lepše hiše, kakor v vasi. Ceste in ulice so vložene s kamnom ali z drugim tlakom. V mestu stanuje gospoda, vradniki, učeniški, zdravniki, kupci, umetniki, ki imajo vsak po svojem stanu drugačne opravke. Imenujejo se mestnjani. V mestu je večidel več cerkev in drugih lepih poslopij, kakor je, postavim, posvetovavnica, kamor se mestni očetje shajajo in posvetujejo, kaj bi bilo prav in dobro za vse družine. Vsako mesto ima imé. Na Kranjskem so mesta: Ljubljana, Kranj, Kamnik, Loka, Radoljca, Novo mesto, Višnja gora, Idrija, Hočevje i. t. d. Na Koroškem: Celovec, Beljak, Šent-Vid, Velkovec i. t. d. Na Štajarskem: Gradec, Radgona, Bruk, Ljubno, Judenburg, Maribor, Celje, Ptuj, Brežice, Slovenji Gradec i. t. d. Na Primorskem: Terst, Gorica, Koper, Rovinj, Piran, Pareč i. t. d. — Grad je veliko poslopje, ktero je večidel na kakem višjem kraji. — V bolnišnici so bolniki, ki so bolj revni, ali ki imajo take bolezni, da ne morejo med drugimi ljudmi živeti. — V gostivnici se dobi za denar jesti in piti in streha. Popotniki gredo v gostivnico; zakaj? — V vojašnici so vojaki; kaj delajo? V mestu ali zunaj mesta je drevored, to je, veliko dreves, ktere so lepo po versti nasajene. Po drevoredu se ljudje sprehajajo; kdaj? zakaj? Vodnjak je v tla skopan in obzidan; zunaj je z lesom ali s kamnom zadelan. V vodnjaku je voda, ktero po cevih gonimo, ali jo z golido zajemamo. — V hišah ljudje prebivajo. Kteri so hišni deli? Kakšne hiše so v vasi? kakšne v mestu? Kteri rokodelci delajo hišo? — Kakšen je hlev? Čemu je hlev? Kje je skedenj? Čemu je skedenj?

Prebivavci enega kraja so skupaj občina, srenja ali soseska. Pri vsaki srenji je kak mož, župan, kteri skerbi, da se vse prav in po redu godí. Vsak dober srenjčan želi, da bi bila vsa srenja srečna. Vsak pomaga eden drugemu. Pri srenjčanih mora biti duh edinstva, ker

Edinost vse vterja in veže;

Nesloga pa dela vsem teže.

Iz zgodovine kerščanske ljudske šole.

Ako je že samo po sebi silno važno, če pregledujemo častitljive dneve starodavnih časov, mora brez dvombe še posebno kristjana mikati, da po minulih stoletjih zasleduje, kako so se sveti zavodi začenjali in razširjali. Čuditi se mora človek, ako vidi, kako da se povsod mala nježna zel bolj in bolj razrašča, ter postaja prijazno drevesce, časoma pa velikansko drevo, pod čigar hladno senco se kaj sladko počiva. Tako vidimo, da se je poleg učene šole tudi ljudska šola začenjala živiti in se razvijati na veselje in blagor brezštevlnih zarodov. Iz tega, kakor se je ljudska šola začela in razcvetala, spoznamo tudi njeno sveto zlahtnost in opravilo. Ona je hči svete cerkve, nje izvoljeno lastno dete; njeno opravilo pa je, da otroke izreja za časnost in večnost.

Poskusili bomo osnovati kratek zgodovinsk obris tega častitljivega zavoda, in pokazati hočemo pot, po kateri je kerščanska ljudska šola napredovala in se razširjala; zato pa skerčimo zgodovino drugih višjih učilnic. Ozrimo se tedaj naj pred v starodavne čase, kjer je zaznamovana

I. Romanska doba.

Ta doba obsega čas od rojstva našega Izveličarja do velikega preselovanja narodov. Rimljan ima čast, da se ta doba po njem imenuje, ker je po naj večjem delu sveta gospodoval in povsod širil svoje posebne naredbe. Njemu je tudi sveta cerkev, ker je bila rojena med njegovimi mejami, naj pred in pred vsem darovala blagoslov svojega svetega truda.

Naj pred si pa moramo misliti, v kakšnem stanu je sveta cerkev dobila ljudsko šolo, kadar se je pervikrat očitno pokazala.

Začnimo tedaj pri Rimljanih. V stoletjih pred Kristusom in dosihdob, ko je bila Grecija podjarmljena, je poglavitno domača hiša skerbela za otroško izrejo. Oče je učil svoje otroke brati, pisati in številiti, -- jim je pripovedoval zgodbe preddedov, razlagal postave in verske šege, in je zraven sine vadil in uril za orožje in kmetijo. Tudi mati, pri starih Rimljanih močno spoštovana, se je vdeleževala tega poduka, posebno pri ženski mladosti. Dasiravno ta čas ni bilo preveč učenih v Rimu, je bila vendar ta doba zastran izrejanja pri Rimljanih zlata

doba. — Toda ta lepi čas je minul, ko se je deželca Grekov uklonila rimski sili. — Ta deželca, ktera je po svojih naselbah se dalje razširjala, ni imela le veliko močnih rok, temuč tudi dosti učenih glav, ktere so jo že več stoletij kinčale. Akoravno se je atonsko dekle večidel doma podučevalo, se je moral naj ubožnejši atenski deček v očitnih šolah saj brati naučiti. Bolj bogati sini, ktere je sužnji vodil (detovod = pedagog), so si môgli za primerno plačilo tudi še mnogo družega, za življenje koristnega, pridobivati; pred vsem pa so se vadili pisati in peti. Po vodilu, da je v zdravem telesu tudi zdrava duša, so se posebno ozirali na telesne vaje pri mladosti; posebno se je moral vsaki, tudi naj bolj ubožni, vaditi in uriti plavati.

Take hvalne šege so po Atenah povsod posnemali; še celo Šparta, ki se je ponašala s svojim orožjem, se je poslednjič umaknila očitno naznanjenim potrebam. Tu pa tam so se od navadnega prizadevanja, to je, da so le vesele in v deržavnih rečeh izurjene Greke izrejali, povzdignili do visokega Pitagorejevega sveta, naj se namreč otroci tako izrejajo, da se bodo bogov bali in čednost ljubili. Kakšna lepa ljudska šola v tako davnih časih! — Ko so bili Perzijani odpodeni, je prišlo mehkužno življenje v srečno grekovsko deželo. Bogatejši starši so izročevali svoje otroke posebnim učnikom, ktere so pri začetku še precej dobro plačevali, ter so tako časoma ljudsko šolo kratili. Kar se je s tem začelo so pa doveršile še nasledujoče dolge domače vojske. Ko so se dolgo zapuščene šole zopet odperle, niso bile dalje javne in narodske naprave, ampak posamezni so na svojo roko napravljali šole, in so le za to skerbeli, da so si otrok pridobili; tu pa tam je še kaka soseska šolo ustanovila, pa le zato, ker je ravno učenika potrebovala. Namesto tega si je pa greška šega in ž njo tudi vravnava gerške šole na zunanjem naj slavnejše zmage pridobivala. Po močni roki Aleksandra velikega si je podjarmila vse ljudstva, ktere so stanovale ob bregovih Nila do bregov Inda, in je več sto let gospodovala, kar so ji stare narodovnosti le malokje kratile. Kar je zmagovavni meč vshodu prinesel, to so zanesle verige podjarmljenih v zahod. Grecija se je uklonila silovitemu Rimu; Rim pa in njegov prostorni svet se je podvergel gerški šegi.

Obogateni po poropanih narodih so se imenitni Rimljani s čim drugim pečali, kakor s tem, da bi bili skerbeli za svoje otroke. Pri

bogati mizi pirovati, razberzdani pohotnosti streči in po novih zakladih svoje roke stegovati, je bilo njih vsakdanje opravilo. Izgledi, ktere so ravno kar vidili, kakor tudi gerški učeniški so jim bili zeló po godu. Sužnjemu, kterege so tudi imenovali detovoda, so izročevali za izrejo dediče celó slavnega imena, in če so še kaj več hotli storiti, so udinjali malim za malo denarja na mesec Greka, ki je bil brez službe, za učeniška, kterege pa so malo malo čislali. Ubožnejši pa so mogli zadovoljni biti, da so svoje otroke pošiljali v kako šolsko izbo. Poslednjič so se vendar bogati za nekaj korakov prestopili. Pošiljali in vodili so svoje otroke tudi v šole, toda z veliko postrežbo. Kakošnega sadu pa se je pričakovalo od takih šol, ktere so se sicer po zunanjem vidile pripravne, pa so jih vendar otroci obiskovali, kolikor so sami hotli, ali kolikor se je njim staršem poljubilo! Družinsko življenje je hiralo, in tudi naj boljša šola se ni mogla kaj nanj zanašati.

(Dalje prih.)

Kratek obris godbine povestnice.

(Dalje.)

Muze so gojile znanosti in umetnije, ter so jih častili kakor boginje znanstev. Posebej se bere od godbinih muz: Euterpe (razveselovavne) in Polihimnije (pesem bogate).

Pan, bog gojzdov in pastirstva, je iznajdel pastirsko piščal s sedmerimi cevi (Sirinx). Odkar je Mocartov Papageno na njo piskal, jo imenujejo Papagenovo piščal.

Orfej, slavni prerok in pevec (1400 pr. Kr.) je neki iznajdel liro s sedmerimi strunami. S svojim čarobnim petjem je neki drevje in skalovje plesat spravil, in di vje zveri tako ukrotil, da so radostne poslušale njegov glas.

Amfijon, verstnik Orfejev, slavni pevec in brenkovec na liro, je iznajdel lidiški glasored (Tonart), in je liri 3 strune pridjal. Tudi od njega se bere, da so pri njegovem petji kamni plesali. Ko so okrog mesta Tebna terdno ozidje zidali, je neki Amfijon zabrenkal, in kamni so se jeli sami v zid vkladati.

Homér, neumerljivi pevec „Ilijade“ in „Odiseje“ (1100 pr. Kr.), sporočuje od godbinih preskušinj Grekov, in popisuje citre s sedmerimi strunami, ktere so bile iz živalskih las narejene in na želvin rog napete.

Terpander (650 pr. Kr.) je mojstersko brenkal na liro in piskal na flavto, ter je prvi, ki je svoje napeve notiral ali z nekakimi glaskami (notami) zaznamnjeval. Pozvali so ga v Sparto, da bi s svojim brenkanjem in petjem puntarje utolažil, kar mu je neki prav po sreči se izšlo. Sedmerostrunino liro je pri ti priložnosti v Šparti vpeljal, pa „efori“ so ga zato obdolžili, da stare narodske šege pači, in so ga pred sodbo postavili.

Arion, naj imenitniši brenkač na citre in pesnik njega dni (620 pr. Kr.), je živel na dvoru kralja Periandra. Ko se je iz Sicilije v Korint prepeljal, so ga hotli barkovci obropati in umoriti. Ker se ni mogel drugače obraniti, je skočil v morje. Velika riba, delfin, ktera je za barko plavajoča nad njegovimi glasovi se razveselovala, ga je potopa rešila in na suho speljala. (To pripovedko kaj mično prepeva A. W. Schlegel v svoji baladi: Arion.)

Sakoda je bil ta čas prvi piskač na flavto.

Lasos je prvi pisal godbino teorijo.

Pitagora, veliki modrijan (540 — 500 pr. Kr.) ima velike zasluge za godbino umetnost. On je vredil glasove po zunanji obliki v aritmetične primere, je obogatil teorijo, zboljšal mnogo muzikalnih orodij, ter je iznajdel „monochord“. Svoje življenje je zgubil pri grozovitem požaru pitagorejske shodnice.

Timotej Mileziški, visoko obražtan pesnik in godec, naj veljavniši brenkač na citre njega dni (446 — 357 pr. Kr.), je zboljšal liro, iznajdel je kromatični glasored, t. j. lestvico z 12 stopinjami ali pologlasi, mnogo godbinih lepotij, tresljeje (Triller) i. t. d. Take preuredbe pa so mu zelo v greh šteli, in ker jih ni hotel opustiti, so ga poslednjič celo sožgali. Pesniške izdelke njegove so visoko cenili in spodobno plačevali. Efežani so mu za eno samo pesniško delo plačali 1000 zlatov.

Plato in Aristotel (429 — 322 pr. Kr.) v svojih spisih pripovedujeta mnogo znamenitnega od godbe starih.

Damon, godec in skladatelj napevov, je imel posebno sposobnost o izrazu različnih čutil in strast. Bil je učenik Periklov in Sokratov v muziki.

Agaton, naj slavniši gerških pevcov, znatni pesnik, je živel 398 — 338 pr. Kr. Krasni njegov glas in prelepi njegov govor sta bila tako občno priznana, da ga je o veliki pesniško = muzikalični preskušnji 30.000 poslušavcov zmagovavca oklicalo.

Aristoksen si je prizadeval, **Pitagorove** znajdbe o-
vreci (350 pr. Kr.).

Euclid, veliki matematikar (277 pr. Kr.) si je mnogo za-
slug nabral s svojimi nenavadno lahko razumljivimi spisi o god-
bini matematiki.

Pronom, dolgohradati in krasoljubni piskač na flavto
iz **Tebna** (200 pr. Kr.), je iznajdel novo flavto, na katero je
zamogel v treh glasoredih, v doriškem, lidiškem in frigiškem
piskati. Pri svojih verstnikih je bil v toliki časti, da so mu še
pri življenju visok steber postavili v slavni spominek.

Plutarh, modrijan in postavodajavec iz **Beocije** (50 —
130 po Kr.) je pisal komentar o godbi, edini historični izdelek,
ki so nam ga **gerski** pisatelji o svoji godbi zapustili.

O bistvu in kakošnosti **gerske** godbe nam nič gotovega ni
znanega. Verjetno je, da je bila vsa godba le nekako po gla-
sovih vredjena deklamacija, podobna našim recitativom. **Redo-
glasja** (**Melodie**) in **mnogoglasja** (**Harmonik**) — po naših se-
danjih zaumkih — niso poznali. Sploh je velika slava **ger-
ških** pevcov le v zelo malem oziru njih muzikalni umetnosti,
marveč le njih deklamaciji in poeziji veljala. Tudi dandanašnji
je veliko taci, ki se jim priimek „besedolomec“ prav dobro
prileže, ker jih naj krasnejša godba ne gine; mnogokrat pa
nasproti naj revnišim napevom ploskajo, ako le semtertje od
popevanega teksta kako verstico v posebno prosti besedi s
svojim zamašenim uhom vjamejo. Ali niso taki stotino let za
starimi **Greki** o zaumevi godbine umetnosti zaostali? —

Glasoredov je **gerska** godba imela mnogo. **Petero** pogla-
vitnih glasoredov so imenovali po **gerskih** provincijah, bili so:
doriški, **joniški**, **frigiški**, **eoliški** in **lidiški**. **Gersko** glasopisje
je imelo 1620 znaminj ali not, ki so jih že mnogokrat skušali
uganiti, pa jih naj učenejši naših časov uganili še niso, in jih
menda tudi ne bodo.

S propadom **gerskega** kraljestva je propadla tudi godba
in ž njo vse druge umetnosti bolj in bolj.

R i m l j a n i

so sprejeli godbo od **Grekov**. Silno bojaljubni je od začetka
niso veliko cenili. O času **ljudovlade** so smeli le sužnji ž njo

se pečati. Pozneje pa si je nebeška umetnost, kakor povsod, tako tudi pri Rimljanih, priznanje zadobila, in ko je kralj

N u m a P o m p i l i (710 — 670 pr. Kr.) ljudstvo v re-
de (Zünfte) razdelil, je godcom dal predstvo, ker so v tem-
peljnih pri mališki službi godli. V postavah deseterih tabel
(450 pr. Kr.) je blo število flavtistov pri pogrebih na deset
nepresegljivo omejeno, ter je bilo zapovedano, da se hvala
slavnih mož pred ljudstvom prepeva in petje s flavto spremlja.

Pri slovesnostih v tempeljnu je godba prevladala, in god-
ce so pri takih priložnostih mastno gostili. Ko so jim predstvo,
v tempeljnu z duhovni vred jesti, v letu 309 pr. Kr. odtegnili,
so zapustili vsi Rim in se podali v Tibur. Slovesno poslanstvo,
kteró bi jih bilo imelo k vernitvi pregovoriti, so poslali z odni-
kavnim odgovorom v Rim nazaj. Rimci se v tej zadregi po-
služijo zvijače. Poznavši vsikdar žejne gerla godcov so jim
dali vina toliko, kolikor so mogli piti, ter jih vinjene, deloma s
silo, v Rim nazaj pritirali, kjer se jim je vnovič dovolilo, da
so v tempeljnu obedovali.

Po zmagi čez gerško kraljestvo je rimska godba jela lepo
cveteti. Od tega časa pa je bila tudi bolj gerška kot rimska.
Clo umetniški izrazi so bili vsi gerški.

V i t r u v i, prvi muzikalni pisatelj Rimljanov, se poslužil
v svojih spisih o muziki zgolj gerških izrazov.

Muzikalne orodja so bile pri Rimljanih silno drago okinčane.

Izcimile so se tudi časoma potovajoče bande. Pa njihov
nerodno življenje je storilo, da je

E m i l i S k a v r (114 pr. Kr.) vsakoršno očitno godbo
ojstro prepovedal. Ta prepoved pa ni na dolgo obveljala. Pod
vladarstvom cesarjev se je glasba zopet povzdignila, in veliko
so pripomogli cesarji za nje razširjanje med ljudstvom. Za
svoje bojne čete so ukazali bojne pesmi sestavljati, ter so na-
jemali umetnike, kateri so vojake peti učili.

Cesar Nero (57 — 100 po Kr.) je bil sam znamenit
godec; znal je peti in mojstersko na harpo in na liro brenkati.
Hotel je, da bi ga svet velikega umetnika o godbi spoznal in
cenil. Potem, ko je v napolitanskem gledišču z brenkanjem
na harpo slavno darilo si zaslužil, je prehodil v družbi z mno-
gimi umetniki Gerško, ter je kot harfenist in pevec v glediših
v Atenu, Tebnu, Lacedemonu in Korintu vse umetnike slavno
zmagal. Po vseh večih gerških mestih so mu zavoljo tolike

muzikalne umetnosti slavivne stebre stavili, on pa je zato deželi veliko davkov odpustil in nje umetnike bogato obdaril. Njegovo zanikerno vladanje, grozno zapravljanje za godbo in razveselovanje pa je ljudstvo tako razkačilo, da je precej po njegovi smerti popred silno drago plačevanih 5000 godcov iz mesta spodilo, bogate zaloge silno dragoceno okinčanega muzikalnega orodja razdrobilo, in vse po njem vstanovljene glasbine učilišča zaperlo.

M e z o m e d, slavni umetnik iz Gerškega, je bil prvi, ki je Rimljanom pravila spisal za brenkanje na liro, ter jih je po njih brenkati učil leta 140 po Kr.

Čudno je, da se pri Rimljanih tako malo skladateljev nahaja. Naj znamenitiši med njimi je **F l a k**, kateri je v Terencu komedije skladal. **A r b u s k u l a** in **N e e r a** ste bile slavite pevki, in **T i g e l i**, pajdaš **F a b i j a G a l a**, je bil neki izverstni pevec.

L i v i A n d r o n i š k i je prvi skušal napraviti gledoiigre s petjem in plesom. On je toraj začetnik spevoigre. (Dalje prib.)

Obraz iz šole.

Učitelj starega kopita:

Otroci! vzemite prateltof v roko! Pokazal vam bom prvi puhštob; pa mi ga morate dobro zamirkati. Vidite ta puhštob ima en štrah in en punkt gori! Ta puhštob je **i**. Vpите vsi: **i, i, i!** Tako je prav! Le flisek zamirkujte! Kmalibote pohštabirali in prali v prateltofu. Kdor pa se ne bo flisek učil, bo štaberle za malco dobil!

Vpите le še: **i, i, i!**

Učitelj sedanjega časa:

Poslušajte, ljubi moji, vam bom nekaj povedal!

Tinček je sedel pri ognjišču, ko so mati kuhali, in jim reče: **V i d i t e**, mati, kako **i s k r a h i t r o š i n e** v **d i m n i k**? Recite še vi tako, kakor je Tinček rekel! Kaj je šinilo v dimnik? Kteri glas se pri besedi **i s k r a** naj prvi sliši? Ali se še pri kateri drugi besedi sliši ta glas? Kako poje petelin? — Poglejte, tukaj na desko vam bom naredil znamenje, katero pomeni glas **i**. Naj pred naredim navzgor tanko čerto, potem potegnem zraven nje navzdol debelo, katero na dnu na desni strani nekoliko gori zakrivim. Naredite tudi vi tako! **i. t. d.**

Šolska roba.

a. Igra s čerkami.

Kadar že prvinci dobro čerke poznajo, naj jih učitelj uri brati mnogo-verstne kratke besede. Take vaje pa naj učitelj tako vravná, da so prav mične in kratkočasne. Za tega voljo naj včasí učencom na tablo piše kake znane besede, in naj jih tako sestavlja, da sprednje in zadnje soglasnice in samoglasnice, pa tudi zloge različno spreminja in obrača, ter nove besedne pomene razklada. Postavim : in, sin, ein, čin, nič; um, sum, šum; il, mil, lim; mi, miš, mig, mik, mir, rim; vi, vir, vid; si, sin, sim, siv, sir, ris, sip, pis; bi, bič, bik; ti, tir, tip, tih, tik; tek, tak, tok, otok; je, jem, jed; ve, več, vel, vez, vek, vem, veš, ves, oves; ki, kis, kes, kos; up, kup, skup; uk, čuk; ju, jud, jug; en, len; me, meč, med, meh, melj; če, češ, čez, čep, peč; se, sek, kes, les; že, žep, rep, otep, potek, potop; le, lev, vel, vol, volk, val; dé, dež, del, led, jed, med, red, ped; on, don, gon; os, nos, ponos, bos, gos, kos; ol, col, sol, pol, dol; od, rod, vod, sod, pod, god, kod, zarod, izvod; noč, nož; bob, boben; po, pol, popoldan; miza, zima; koš, konj, kokoš; čas, las, pas, kras; za, zal; par, pav, panj; da, dan, dar; ta, tam, tat, vrat, brat i. t. d.

b. Kaj naj učitelj stori, da se otroci ne bodo mehanično, ampak pomljivo brati učili.

Kdor hoče kako močno zidanje sozidati, tudi skerbi za močno podlago; in da bodo učenci pomljivo brali, naj učitelj

a) skerbi, da bo otročji um in razsodbo pred že in tudi o poznavanju čerk s primernimi vprašanji budil in vedril. Postavim: Poznaš grablje? čemu so? i. t. d.

b) Kakor hitro pa učenci posamezne besede, enojne in sestavljene stavke brati začno, naj učitelj pazi, da pomen posameznih besed in stavkov dobro razumejo, in ga, kolikor mogoče, z lastnimi besedami pripovedujejo. Zato je

c) potreba, da se otrokom nepoznani besedni pomen na tanko razloži.

d) Ker pa človek važne reči veliko rajše posluša ali bere, naj se tudi otroci na važnost in korist za brati odločenega oddelka previdno opomnijo.

e) Otroci ne smejo hitro, ampak počasi brati; morajo na prepone paziti in vedno prenehavati.

f) Pri otrocih višjega reda naj učitelj ne bo le samo zadovoljen, da mu nekoliko od tega, kar so ravno kar brali, povedati vedó, temuč, ako hoče, da bo otročji um vedril, zahteva naj, da mu večkrat tudi kaj spišejo iz tega, kar so brali. Tako si bodo koristili in nabirali dobička za vsakdanje življenje.

Is Servole.

c. Koristne naloge iz številstva.

1) Slovincov je na Kranjskem 432.890, na Štajarskem 380.200, na Koroškem 110.700, na Primorskem 226.100, na Ogerskem 49.350, na Beneškem 30.450. Koliko je vseh Slovincov skupaj?

2) V Ljubljani je 20.747 ljudi, v Celjovcu pa 13.478; koliko jih je v Ljubljani več, kakor v Celjovcu?

3) Triglav je visok 9037 čevljev, Grintovec nad Kamnikom pa 8086 čevljev nad morjem; koliko čevljev je Grintovec nižji od Triglava?

4) Slavní pevec Valentiń Vodnik je bil rojen leta 1758, in je umerl leta 1819; koliko je bil star, ko je umerl? Koliko let je, kar je bil rojen? koliko, kar je umerl?

5) Leta 1408 so Turki pervikrat udarili na Kranjsko; koliko let je že od tistega časa?

6) Neki kmet ima dva para volov, kateri težijo po 8 centov. Če tedaj vsaki vol potrebuje na vsak cent svoje žive teže vsaki dan $1\frac{1}{2}$ funta dobrega sená, koliko sená bodo ti voli potrebovali v 4 mescih?

Uganka in zastavica.

Uganka zastavice v prejšnjem listu je:

Tonče drugi dan veselo Nežici naznani, da je 36 ovac pasla. — Pa tudi on si izmislí drugo zastavico, in jo tako le Nežici zastavi: „Šel sem unikat v Srednjo vas, kamor so me oče po opraviilih poslali. Gredé pridem k svojima součencoma, k Jurju in Tinetu, ki sta ravno tudi ovce pasla. In ko ju poprašam, kakor tebe zadnjič, koliko ovac paseta, mi zviti Jurče odgovorí: Ako bi Tine meni eno dal, bi jih jaz še enkrat toliko imel, kakor on; ako bi pa jaz njemu eno dal, bi jih oba enako število imela. Zdaj pa ti, Nežica, izrajtaj, koliko jih je pasel Jurče, in koliko jih je pasel Tine? *J. K. Stopiški.*

Družba v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam na Kranjskem.

1. novembra 1860 se je v ljubljanski škofii začela lepa družba, ktera si je naložila preblogo dolžnost, da bo podpirala zapuščene vdove in sirote ljudskih učiteljev na Kranjskem. Prečastito ljubljansko škofíjstvo je že večkrat prav lepo priporočevalo to lepo napravo in vabilo učitelje in druge dobrotnike,

da bi se obilno vdeleževali tega blagega dela. Tudi „Uč. To-
varš“ je vlani že v svojem prvem listu učitelje in druge do-
moljube lepo nagovarjal, da bi radi pristopovali k tej koristni
družbi in jo krepko podpirali.

Veliko udov in milih dobrotnikov se je oglasilo in pristo-
pilo k tej novi družbi; toda precej je še učiteljev, ktere še,
žalibog, ni pregrela prava ljubezen do te lepe naprave.

Tukaj podamo število udov in dobrotnikov iz posameznih
šolskih okrajev, kakor so do zdaj zapisani v družbenem zapisniku.

VI. Ljubljani in v okolici je pristopilo k družbi	9 udov in	2 dobrotnika,
v loškem okraji	5 „ „	1 dobrotnik,
„ kranjskem okraji sta pristopila	2 uda „	6 dobrotnikov,
„ radoljskem „ je pristopilo	10 udov „	2 dobrotnika,
„ kamniškem „ „ „ „	6 „ „	— „
„ šmarijskem „ sta pristopila	2 uda „	3 dobrotniki,
„ litijskem „ so pristopili	4 udje „	— „
„ trebanskem „ je pristopilo	6 udov „	1 dobrotnik,
„ kerškem „ „ „ „	11 „ „	1 „
„ novomeškem „ „ „ „	8 „ „	2 dobrotnika,
„ metliškem „ „ „ „	8 „ „	— „
„ hočevskem „ so pristopili	4 udje „	1 dobrotnik,
„ ribniškem „ je pristopilo	12 udov „	1 dobrotnik,
„ idrijskem „ „ pristopil	1 ud „	4 dobrotniki,
„ cirkniskem „ so pristopili	4 udje „	5 dobrotnikov,
„ postojnskem „ je pristopilo	7 udov „	3 dobrotniki,
„ bistriskem „ „ pristopil	1 ud „	— „
„ ipavskem „ so pristopili	3 udje „	— „

Skupaj 103 udje in 32 dobrotnikov.

To kaže, da se je ta mlada družba že lepo razcvetela.
Vendar, če hočemo, da bi nam ta lepa naprava kaj tečnega sa-
dú rodila, moramo skerbeti, da se bo še veliko bolj razširila in
si pomoči dobila. Nadjamo se, da bomo o tej zadevi kmali kaj bolj
veselega naznanili.

Imenzlaga (etymologie) farnih vasi na Kranjskem.

(D a l j e.)

B e u k e. Lega te vasi mi je neznana. Vunder če proti poldanskemu
soncu leži in od juga nič sence nima, bi skoro ne dvomil, da se
ime **B e v k e** izhaja od belo; zakaj kakor so naši očetje take kra-
je, kateri imajo proti jugu gore ali hribe, ali z eno besedo, s e n

co, žužne, ali murne, ali temne ali tomačne imenovali: (p. Šiška [Žužka], Moravče, Tomišel, Tomačevo) tako so tudi nasprotnim svitlim ali belim krajem ali vodam, od te lastnosti izpeljane imena dajali (p. Blak, Belak) — Bevke? Vunder bi se znalo Bevke tudi od belega mesta, kakega hriba ali gore za vasijo izhajati (p. Belšica).

Billichberg = Polšnjek; Billichgraz = Polhov Gradec; Birkendorf = Podbrezje; Bresniz = Breznica; Bresoviz = Brezovica; Bründel = Studenic. Pri vsih zvirk imena sam od se očiten.

Brusniz = Brusnice. Lega in okolica te vasi meni neznana. Morebiti ima kak potok, ki se od ojstre, bruseče vode Brusnica, in od tod tudi vas tako imenuje. Znabiti tudi od brusnih kamnov, ki se morebiti tam lomijo, ali pa tudi od bersniti (berdo, berdnik = beznike, heraus od. aufwärts werfen); če je morebiti svet tam nekoliko povzdignjen (aufgeworfen) bersnjen = Bersnica? —

Budajne: lega te vasi meni neznana. — Morebiti od podobe polja; če namreč kakor šilo ali budalo med hribe ali goré sega, ali bôde.

Bukovšica = Bukovše (Buchenwald), Bukovšica: vas v bukovšu.

Bučka = od podobe svetá, ktera je bučki enaka, kakor videz kaže.

S. Cantiani — S. Catharina — Commenda — S. Crucis etc. samo očitno.

Dobovc. Lega vasi meni neznana. Imé izvira ali od dolb (vid. sup. Aich), ali pa, ker ima pritiklej: vic, tudi lahko od dob, dobje, t. j. vas v dobj.

Dobráva pomeni v illyrskem gojzd, tedaj vas v gojzdu. — Ravno to velja od

Dobrova in

Döbernik = Doberneče.

Dorn = Ternje, ali od ternja, ali pa, če leži v takem kraju, kateri je s čim (p. s hribom ali gričem) sklenjen ali strenjen.

Dorneg = Ternovo: izvirk prednim enak.

Novice.

V šolskem letu 1860 je bilo na Kranjskem v 21 šolskih okrajih in v 288 duhovnijah 238 kat. ljudskih šol, med temi 13 pogl., 155 vstanovljenih in 70 nevstanovljenih početnih šol. Gledé učnega jezika je bilo 18 nemških, 96 slovenskih in 124 slovensko-nemških (!) šol. S temi šolami je bilo združenih tudi 6 obertnijskih za žensko mladost in 210 navadnih nedeljskih šol. Za vsakdanje šole ugodnih otrok je bilo 52.554, od katerih jih je 30.063 v šolo hodilo; 12.046 otrok se šteje iz krajev, kjer do zdaj še nimajo šol in tudi k drugim

šolam niso prišteti. Učiteljev je bilo 180, podučiteljev 26, učenic 31, podučenic 17, obertnijske učenice so bile 4. Šolskih pripravnikov je bilo 37; lastnih šolskih poslopij: 143. — V desetih letih se je število šolskih otrok od 19% za šolo ugodnih povzdignilo do 57%.

Iz Logaca. Ljubi „Tovars!“ kako je že z našo družbo za vdove in sirote? *) — Tudi po deželi, tu pa tam, je še kak učitelj, kateri še zelo ljubi svetlobo nekdanjih zakajenih leščerb, akoravno nam že eno leto plinova luč „Uč. Tovarša“ lepo razsvetljuje naše pota in namene. Zavoljo tega se nam ni treba bati, da bi nas, ki nam je domača reč pri sercu, ugonobila kaka nevihta naših protivnikov, kateri vse svoje copernice pošiljajo v oblake, da bi kovale za nas strele in točo na nas vsipale. Naše veslo je: „Naprej!“

Premembe v učiteljskem stanu.

G. Januar Santner, poterj. pripravnik, je postal pomočni učitelj pri ljubljanski normalni šoli.

Pri devici Marii v Polji (v ljubljanskem okraji) je po ukazu sl. c. k. deželne vlade 19. dec. pret. l. s štev. 12039 učiteljska, orglavcova in cerkvenikova služba vstanovljena in potem s konz. razpisom 28. dec. pod št. 2111/390 z 316 gold. 21¹/₂ kr. n. dn. letnih dohodkov razpisana. Prošnje za njo se ravnaajo do mil. ljubljanskega škofa, in se oddajajo pri preč. konzistoriju do 10. februarja t. l.

Z razpisom preč. ljubljanskega konzistorija pod št. 2118/396 se tudi naznanja, da se bo milodarna vstanova z 26 gold. 40 kr. n. dn. letnih obresti, ki jo je izsluženi šolski vodja normalne šole, c. k. šolski svetovavec in častni korar, preč. gosp. Jan. Nep. Schläker napravil za učiteljske vdove, — od 1. avg. 1861 do avg. 1862. leta drugi vdovi podelila. Ako je tedaj kje kaka vdova, ki ne vživa nikake druge vstanove, in hoče za to prositi, naj z verjetnimi spričali dokaže, da je res revna, da lepo živi, in da je nje mož naj manj deset let kot učitelj malih šol na Kranjskem pošteno služil. Tudi te prošnje naj se oddajajo pri preč. konzistoriju do 10. februarja t. l.

*) Iz današnjega lista se razvidi, pri čem da smo.

Vredn.

Opominek. Današnjemu listu veseli priložimo nekaj že toliko zaželenih **NAPEVOV**, ktere je izverstni orglavec in naš pridni sodelavec gosp. **Fr. Ser. Adamič**, učitelj v Šmartnem pri Liti, postavil. Ako bo naš „Tovars!“ pri svojih tovarših vedno toliko podpore dobival, kakor se zdaj veselo kaže, bo lahko še kterikrat kako mično muzikalno prilogo prinesel. Naj tedaj podviza, kdor si ga misli še naročiti!

Pridjan je tudi vraden razpis.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.

K u r r e n d e

des fürstbischöfl. Konsistoriums Laibach v. 31. Dezember 1861 B. ²¹¹⁶/₃₉₄

an sämtliche

Schuldistriktsaufsichten und an die k. k. Normalschul-Direktion
in Laibach.

Das bestandene Ministerium für Kultus und Unterricht hat bereits am 18. Oktober 1859 folgende Grundsätze für die Verbesserung des Unterrichtes im Schreiben an den Volksschulen zur Ausführung festgesetzt:

1. Es sollen in der 1. und 2. Schulklasse Schreibhefte (Schreibtheften) mit vorgedruckten Musterzeilen in Gebrauch kommen. In der 3. und 4. Klasse soll das Schön- und Fertigschreiben theils durch Musterblätter (Vorschriften), theils durch diktieren geübt werden.

2. Solche Schreibhefte sollen zunächst für Schulen mit deutscher Muttersprache, und zwar in deutscher Kurrent- und in Lateinschrift, in einer natürlichen und planmäßigen Aufeinanderfolge, etwa in zehn Nummern für jede Schrift verfasst werden.

3. Die erste Nummer soll die Bestandtheile der Buchstaben und einzelne kleine Buchstaben, die zweite die übrigen kleinen Buchstaben, die 3. und 4. die kleinen Kurrentbuchstaben jedoch mit den darunter gesetzten großen Buchstaben, die 5. die kleinen Buchstaben in ihren manigfachen Verbindungen miteinander, die 6. die großen Buchstaben in Verbindung mit kleinen, die 7. einfache, meistens einsilbige Wörter mit kleinen und großen Buchstaben, die 8. mehrsilbige und zusammengesetzte Wörter mit kleinen und großen Buchstaben, die 9. und 10. ganze Sätze mit beigefügten Unterscheidungszeichen enthalten. Einer dieser Nummern können die Zahlzeichen (Ziffern) in geeigneter Weise beigefügt werden.

4. Das Schönschreiben ist in der 1. und 2. Schulklasse, sowohl in der deutschen Kurrent- als in der Lateinschrift zu üben; mit der deutschen Kurrentschrift ist jedoch anzufangen, und zur geeigneten Zeit, etwa in der 2. Klasse, ist die Lateinschrift zu beginnen, wobei jedoch die deutsche Kurrentschrift nicht außer Übung kommen darf.

5. Nach Herstellung dieser Schreibhefte für Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache sind dieselben auch für Schulen mit den andern Unterrichtssprachen nach Bedarf zu verfassen.

6. Die in vielen Schulen in Verwendung stehenden Schreibhefte ohne vorgedruckten Musterzeilen können noch beibehalten, und in dem Falle gebraucht werden, wo einzelne Schüler eine oder die andere Num-

mer der vorgezeichneten Schreibheste zum zweiten oder drittenmal zu schreiben haben. Ebenso versteht es sich von selbst, daß Schreibheste ohne vorgedruckte Musterschrift, soweit sie für den Schreibunterricht als zweckdienlich erkannt werden, in der 3. und 4. Klasse der Elementarschulen, in denen der Schreibunterricht zunächst durch Benützung ganzer Musterblätter (Vorschriften) zu betreiben ist, noch wie vor verwendet werden können.

7. Schreibheste (Schreibheften) mit vorgedruckter Musterschrift und Musterblätter (Vorschriften), welche nicht in den k. k. Schulbücherverlags-Anstalten erschienen sind, oder erscheinen, dürfen an öffentlichen und behördlich genehmigten Privat-Volkschulen nur mit Bewilligung der Landesbehörde verwendet werden, welche dabei im Einvernehmen mit den Schulenoberaufsichtsbehörden vorgehen, und nur jene Muster genehmigen wird, welche nicht wesentlich von den bestehenden allgemeinen Vorschriften über den Schreibunterricht abweichen. Die Mittheilung dieser Grundsätze hatte das gedachte hohe k. k. Unterrichtsministerium damals aus dem Grunde verschoben, weil es passend erschien, gleichzeitig auch eine Reihe von Schreibheften mit vorgedruckten Musterzeilen mittheilen zu können.

Nachdem nun mittlerweile eine Reihe von solchen Schreibheften, und zwar 10 Hefte Kurrent und 9 Hefte Latein, jedes Hest zu 2 Nkr. in Wien im Verlage von **M. Greiner**, k. k. Hofkalligraphen, Stadt Nr. 735, erschienen sind, welche die k. k. niederösterreichische Statthalterei, von der Ermächtigung des obigen Grundsatzes Nr. 7 Gebrauch machend, für die Volksschulen von Niederösterreich unter Beigabe einer Instrukzion genehmiget hat, so hat das hohe k. k. Staatsministerium mittelst Erlasses vom 16. v. Mts. Z. ¹¹⁰²⁷/₈₁₅ K. M. die obangeführten Grundsätze zur Ausführung an den hierländigen Volksschulen empfohlen.

Dieses hat die hohe Landesregierung mit Erlasse vom 18. d. Mts. Z. 11349 behufs weiterer Bekanntgabe mit Beifügung der Erwartung anher eröffnet, es werde nach erfolgter Einführung von Schreibheften mit Musterzeilen in die hierländigen Volksschulen ein Wettstreit unter den bezüglichen Industriellen entstehen, um die Schulen Krains mit den besten und billigsten Schreibheften, wie sie für die vorkommenden Unterrichtsprachen nöthig sind, in Bälde zu versehen, was im geeigneten Wege auch dem dortbezirkigen Lehrpersonale mitgetheilt werden wolle.

